

---

# СУГЕСТИВНА ЛІНГВІСТИКА

## КОМУНІКАТИВНА ЛІНГВІСТИКА

---

УДК 811.161.2'27

DOI: <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2019.26.181740>

**А. П. Загнітко,**

*д-р філол. наук, проф.,  
член-кореспондент Національної академії наук України,  
Донецький національний університет імені Василя Стуса,  
завідувач кафедри загального та прикладного  
мовознавства і слов'янської філології,  
Український мовно-інформаційний фонд НАН України,  
головний науковий співробітник відділу інформатики*

### **КОМУНІКАТИВНО-СТРАТЕГІЧНІ ТИПИ МОВЛЕННЄВО-МИСЛЕННЄВИХ МАНІПУЛЯЦІЙ: ЧАС ВЕДМЕДИКА ВОЛДО<sup>5</sup>**

Розглянуто комунікативно-стратегічні типи мовленнєво-мисленнєвих маніпуляцій у сучасних політично-дискурсивних практиках з опертям на концепцію об'єктивно-суб'єктивної граматики й висвітленням еволюції поняття маніпуляції, набуття ним усталеного сприйняття в різноманітних медійних практиках. Розуміння комунікації як активного суб'єктно-суб'єктного процесу уможливило визначення співвідносність мовленнєво-мисленнєвих маніпуляцій зі сценаріями.

**Ключові слова:** мовленнєво-мисленнєва маніпуляція, комунікативно-стратегічний тип, сценарій маніпуляції, об'єктивно-суб'єктивна граMATика.

1. Сучасні лінгвістичні напрацювання істотно розширюють можливості студіювання різноманітних реалізацій мовної моно- і/чи поліособистості, диференціювати рівнорядні й нерівнорядні їх реалізації та ін. Моно- і поліособистості (монолінгвоперсона і/чи полілінгвоперсона) проходять різні періоди становлення і в кожний із них істотним постає маніпулювання свідомістю особистості, підпорядкування її діям іншої. На маніпуляцію мовної особистості в сучасному інформаційному просторі зорієнтовано множини прийомів і засобів. Щоденно й щохвилино суспільство піддаване маніпуляції, вияви й реалізації якої мають відкритий і прихований характер. Моно- й полілінгвоперсона настільки зазнає маніпуляції, наскільки остання ресурсно, психологічно, мовленнєво, мисленнєво, естетично, етично та інші відповідає її запитам.

Актуальність дослідження мотивована необхідністю визначення комунікативно-стратегічних типів мовленнєво-мисленнєвої маніпуляції в сучасному інформаційно-

---

<sup>5</sup> Дослідження виконано в межах фундаментального наукового проекту «Об'єктивна і суб'єктивна мовносоціумна граMATика: комунікативно-когнітивний та прагматико-лінгвокомп'ютерний виміри» (0118U003137).

медійному простору, встановлення пріоритетів окремих із них, кваліфікацією тактик прихованої маніпуляції для розкриття її окремих механізмів, упізнання.

Питання маніпуляції загалом та комунікативно-мовленнєвої заторкувалося в низці авторитетних праць із психології, соціології, філософії, лінгвістики (О. Алексієвєць, Е. Бенвеніст, Г. Ле Бон, Т. ван Дейк, С. Кара-Мурза, В. Клемперер, Т. Ковалєвська, Д. МакКвіл, Н. Феркло та ін.), не менш активними поставали пошуки особливостей впливу й підпорядкування моно- і/чи полілінгвоперсони зі студіюванням когніції політичного тексту (Д. Абрамс, Т. Семашко, М. Хогг та ін.), його лінгвопрагматики (І. Голубовська, О. Дмитрук, Л. Шевченко, О. Яшенкова).

Водночас залишаються актуальними питання не просто присутності політичного тексту в сучасному політичному просторі тієї чи іншої країни (Д. Харитоновна, Н. Кондратенко, Ж. Краснобаєва-Чорна, О. Селіванова, Г. Ситар та ін.), а й простеження функційного навантаження відповідного політичного тексту, визначення наявності в ньому експліцитних та імпліцитних комунікативно-мовленнєвих мисленнєво-орієнтувальних стратегій, граничною (і/чи кінцевою) реалізацією яких постає підпорядкування адресата тим чи тим настановам, формування в нього відповідного емоційно-експресивного, морально-психологічного стану. Тому метою дослідження постає визначення основних комунікативно-стратегічних типів мовленнєво-мисленнєвих маніпуляцій із простеженням особливостей реалізації окремих прихованих маніпулятивних тактик. Заявлена мета визначає необхідність вирішення завдань: 1) схарактеризувати поняття *маніпуляції* в сучасній науко-лінгвістичній парадигмі; 2) простежити співвідносність і/чи неспіввідносність поняття *маніпуляції* в різних науках; 3) скваліфікувати основні комунікативно-стратегічні типи мовленнєво-мисленнєвих маніпуляцій у тих чи тих дискурсивно-політичних практиках; 4) схарактеризувати результативний потенціал встановлених комунікативно-стратегічні типи мовленнєво-мисленнєвих маніпуляцій в окремих сценаріях; 5) окреслити статусні навантаження поведінки індивіда в сучасному медійно-маніпулятивному просторі.

Об'єктом аналізу постають різноманітні дискурсивно-політичні практики, а предметом – комунікативно-стратегічні типи мовленнєво-мисленнєвих маніпуляцій у сучасному політичному дискурсі.

Методами дослідження є метод описовий, інтерпретації із послідовним диференціюванням поліярусної внутрішньотекстової площини й узагальнення типів досліджуваних емпіричних дискурсивних практик, а також метод компонентного аналізу, метод контекстуального аналізу, лінгвокомунікативний метод, метод дискурс-аналізу та метод критичного аналізу.

Новизна аналізу заактуалізована розглядом комунікативно-стратегічні типів мовленнєво-мисленнєвих маніпуляцій у дискурсивно-політичних практиках, простеженням реагування моно- і/чи полілінгвоперсони на застосування відповідних лінгвоманіпуляцій. Теоретичне значення аналізу визначене обґрунтуванням комунікативно-стратегічних типів мовленнєво-мисленнєвих маніпуляцій, з'ясуванням ступеня їх співвідносності із суспільними запитами, інтенціями, ситуаціями.

Практична важливість отриманих результатів мотивована можливістю їх використання у курсах із комунікативної, функційно, когнітивної лінгвістики, вивченні лінгвістичних технологій, розгляді актуальних питань дискурсології, написанні досліджень із політичної, просторової, візуальної та мультимодальної лінгвістики.

2. Для адекватного розуміння маніпуляції потрібно простежити словникові значення лексем маніпулювати, маніпуляція, маніпулювання, маніпулятивний та ін. і встановити особливості функційного навантаження основного слова та його похідних.

Одним із похідних є іменник ‘маніпулювання’ зі значенням ‘Дія за знач. маніпулювати’ (СУМ – 20,<sub>8</sub>, с. 455), де твірне для цього іменника ‘маніпулювати’ має значення ‘Робити маніпуляції’ (СУМ – 20,<sub>8</sub>, с. 455), і нарешті вихідне слово ‘маніпуляція’ як основне – твірне має три значення: 1) Виконувана руками складна дія, що зазвичай вимагає вправності, вміння тощо. 2) Рухи руки чи обох рук для виконання певного завдання. 3) *перен., розм.* Те саме, що махінація; шахрайство’, з-поміж яких лише значення ‘*перен., розм.* Те саме, що махінація; шахрайство’ (СУМ – 20,<sub>8</sub>, с. 456) відбиває основні напрями підпорядкування свідомості іншого. До цього можна додати ще й лексеми зразка *маніпулянт, маніпулянтка, маніпулятор, маніпуляторка, маніпулятивно, маніпулятивність* та ін. Підтвердженням цього є окреме значення слова ‘махінація’ – ‘несумлінний, нечесний спосіб, витівка, хитрість для досягнення чого небудь; шахрайство’ (СУМ – 20,<sub>8</sub>, с. 544) і лексеми ‘шахрайство’ – 1) Хитрий і спритний обман; крутість, ошуканство. 2) Заволодіння індивідуальним майном громадян або набуття права на майно шляхом обману чи зловживання довірою’ (СУМ – 11<sub>11</sub>, с. 423. У лексемі ‘маніпуляція’, лексемі ‘махінація’ та лексемі ‘шахрайство’ наявне спільне значення: для першої воно постає переносним, розмовним, а для другої, третьої – ремарка переносного значення відсутня. Усі лексеми об’єднує семантика ‘несумлінний, нечесний спосіб, витівка, хитрість для досягнення чого небудь’ із різними нюансами. Загалом лексема ‘маніпуляція’ запозичена з латинської мови – від *manipulus* (пригорща) ← *manus* (рука) і *ple* (наповнювати). Очевидно, на початках перше й друге значення слова були цілісністю й позначали ‘складні рухи рук з об’єктами для досягнення певної мети’ (огляд пацієнта за допомогою рук та ін.), де справді умілі й спритні рухи рук є дійовими. Згодом стали використовувати примітивні маніпулятори – різні пристрої (важелі та ін., що є наче продовженням рук, Такі пристрої й сприймалися первинними маніпуляторами, оскільки вони імітують тим чи тим чином людську руку, ґрунтовані на її природі. Подібність до людського уміння заявлених пристроїв стала опертям переносного значення *маніпуляція* – спритна робота з людьми, предметами. За найсучаснішими словниками англійської мови (Оксфордський словник), маніпуляція – «акт впливу на людей чи спритне управління ними з певним підтекстом зневаги, як приховане управління чи оброблення» (1986,<sub>8</sub>, р. 132). Подібно витлумачено маніпуляцію й у соціологічному словнику, в якому визначено її як «вид застосування влади, коли той, хто її має, впливає на поведінку інших, не розкриваючи характер очікуваної від них поведінки» (2). Отже, основу розуміння маніпуляції в політичному чи іншому подібному дискурсі становить, поза всяким сумнівом, метафора, оскільки передбачає управління людьми з використанням різноманітних експлікованих і/чи імплікованих маніпуляторів. Їх застосування має на меті програмування поведінки, її передбачення, прогнозування психічного стану окремої людини й спільноти загалом, оволодіння процесуальністю поведінки, її покроковістю. Опертя на заявлене та врахування поглядів Г. Франке [8], Г. Шіллера уможливорює визначення основних ознак маніпуляції, з-поміж яких значущими є: 1) духовний, фізичний вплив (не погроза); 2) прихований вплив; 3) майстерний вплив, де обов’язковим є знання об’єкта впливу, його ціннісних орієнтувань; 4) ставлення до особи впливу як до об’єкта без урахування можливих негативних наслідків такого впливу. Граничним виявом маніпуляції є формування в об’єкта бажання зробити те, чого прагнуть маніпулятори. У такому разі об’єкт не змушують – у нього формують стійке бажання, воно й стає його переконанням. Він його сприймає, як власне, породжене ним, тому об’єкт впливу стає співучасником, співавтором, адже його погляди, думки, настрої й мета перебудувалися, змінилися, в ньому сформувалися нові ціннісні орієнтування. Останнє свідчить про

якісно нову програму дій, що підтверджує високоякісний рівень маніпуляції. Сукупність двох і більше індивідумів, які не прагнуть сприймати логіку мислення, відкидають причиново-наслідкові зв'язки, свідчить, що спільнота не сприйматиме еліту з логічним і раціональним зразком мислення, її орієнтування – на емоційний план, експресивно-психологічне тло.

На досягнення різного рівня обману й зорієнтовані різні комунікативні стратегії маніпуляції, що реалізуються в нерівнорядних дискурсах, де стратегія – це макроінтеграція одного із учасників діалогу, відповідно до якої суб'єкт планує комунікативну мету та взаємодію з адресатом залежно від конкретної ситуації й особи комуніканта. Стратегія визначає послідовність теоретичних і практичних кроків, комунікативних тактик, основним призначенням яких є досягнення комунікативної мети. Як складник стратегії тактика охоплює сукупність прийомів і кроків реалізації комунікації на тому чи тому її етапі. Визначальним чинником формування й реалізації комунікативної стратегії є комунікативна компетенція суб'єкта, що охоплює: 1) лінгвальну компетенцію (свідоме чи інтуїтивне знання мови); 2) соціолінгвальна компетенція (розпізнавання й диференціювання лексичних, граматичних та інших засобів, уміння їх використовувати у відповідній мовленнєвій ситуації (наближення мовця, на що орієнтоване використання, наприклад, фемінативів: *Міністерка освіти Лілія Гриневич заявила, що підручники, які не встигають нині надрукувати, для 1 класу будуть у кінці вересня* (Чернівецький промінь.2018.2.09)); 3) соціокультурна компетенція (сприйняття й розуміння екстралінгвальної інформації); 4) стратегічна компетенція (розряди й різновиди стратегій, макростратегії, універсальні стратегії); 5) дискурсивна компетенція (сприймання й розуміння мовлення відповідно до прагматики контексту). Комунікативна стратегія реалізується у відповідних сценаріях, що усвідомлювані на когнітивному (чи ментальному) рівні і в межах яких реалізованими постають маніпулятивні стратегії. Розмежування сценаріїв зразка театралізована дія, позитивна самопрезентація, негативне подання чи представлення опонента має опертям відповідні ситуації, де функційно мотивованими є заявлені складники комунікативної стратегії. Маючи опертям, наприклад, літературно-нормативне використання мовних ресурсів, комунікант підпорядковує їх власним настановам у силу своїх лінгвальної, соціолінгвальної, соціокультурної, стратегічної та дискурсивної компетенцій.

У межах відповідних ситуацій (маркованих територією, соціумом, етикою та ін.) очевидними постають перетини й синкретизм різних комунікативних кроків, тактик. У таких ситуаціях значущими є певні сценарії як когнітивно усвідомлювані моделі Поєднання декількох комунікативних стратегій становить

Одним із останніх є сценарій позитивної самопрезентації з його високим ступенем емоційності й належним потенціалом позиції адресанта. Йому властиві відповідні адресантні тактики: а) підтвердження власної позиції; б) пропонування поради; в) застереження і/чи попередження; г) заклик до чесності; г) відсторонення відповідальності. Домінуючими в цьому сценарії можуть поставати маніпулятивні метастратегії позитив (плюс), коли суб'єкт (адресант) реалізує тактику подання об'єктивної інформації, тактику логічного аргументування, тактику об'єднання з адресатом-опонентом, пор., наприклад, функційне навантаження реалізації авторської позиції з актуалізацією тактики підтвердження власної позиції з її відповідними слотами упевненості, невідворотності, зорієтування на результат. Маніпулятивна метастратегія мінус (негатив) охоплює як тактики заклик до чесності, образи, несприйняття звинувачення, звинувачення різного рівня, підтвердження й

аргументування власної позиції, відповідальності, приниження, зневаги, поради, попередження, позитивної самопрезентації, драматизації, іронії й сарказму, викривлення, перекручування інформації, спільного міркування, комбінування. Комунікативна тактика підтвердження власної позиції, актуалізація в межах маніпулятивної метастратегії мінус останньої може знаходити експліковане вираження через ті чи ті лексичні засоби, пор., напр.: В. Ющенко (12.02.2008) *Ми підтверджуємо нашу щирю готовність у розвитку стратегічного партнерства України й Росії і твердо націлені на досягнення конкретних результатів співробітництва*<sup>6</sup>. Іншим виявом є маніпулятивні метастратегії з мінусом (мінусом) із тактиками підтвердження власної позиції. Комунікативна тактика надання поради в межах цієї стратегії може поставати виявленою через кроки а) вияву незгоди, б) переривання власних думок, в) боротьбу власних протиріч і суперечностей, що інколи реалізовані з директивно-прагматичними настановами, емоціями зневаги, зверхності, пор., напр.: Ю. Тимошенко (26.12.2011): *Затямте, що майбутнє України, безпека України, її інтереси, та і ваші теж, лежать в європейській площині. Та якщо хочете повернути собі бодай якесь політичне обличчя, поверніть Україну до європейської стратегії розвитку* (об'єктивно-імперативні форми *затямте, поверніть*, модально-умовна конструкція *якщо хочете повернути собі бодай якесь політичне обличчя*).

Основним у маніпуляції є психологічний вплив, внаслідок чого формовано ставлення до відповідних об'єктів як засобу (і/чи засобів) досягнення мети. Відкрите (і/чи приховане) маніпулювання зорієнтоване на отримання односторонньої вигоди, що досягається через використання (психологічної) сили, гри з використанням психологічної вразливості адресата. Останнє уможливорює формування в об'єкта-суб'єкта «штучних», маніпулятивно сформованих потреб і мотивів для зміни поведінки на користь ініціатора маніпулятивної дії (пор. [3, с. 52]). Маніпулювання постає настільки успішним, наскільки майстерно та вправно здійснено відповідні маніпулятивні дії. Підтвердженням цього постає формування в постмодерні «суспільства спектаклю» (за С. Кара-Мурзою), в якому відкинуто принцип співмірності «злочину і кари», де звичайні й пересічні громадяни стають наче глядачі, пор., наприклад, руйнування в 1995 році м. Грозного як великого спектаклю (приклад почерпнуто із [5, с. 191]), театрального дійства з чітко окресленою сценою й небаченим режисером, який ініціює участь усіх, але основним є орієнтований вплив на почуття усіх глядачів – членів суспільства, а покарання головних гравців дії непередбачуване й непрогнозоване, адже немає межі між акторами (вони легко переходять у зал) і глядачами. Можливо, це й не реальна смерть, а лише гра. А наслідком такої діалектичної взаємодії є перетворення людей у натовп, на який «нереальне впливає <...> майже так само, як і реальне, і він має очевидну здатність не відрізняти їх одне від одного» [10, р. 22]. Такого характеру нерозмежування карнавалізує суспільство, де карнавал віртуальності зливається з довкіллям. У сучасному світі основним засобом зневолення є мова телевізії, інших засобів масової інформації.

Сьогодні все менше в громадянському суспільстві людина може користуватися тишею, про яку з опертям на ідеї Ф. Ніцше М. Гайдеггер, виділяючи сигетику як техніку мовчання, говорив, що вона постає тихою, більш чи менш підсвідомою комунікацією з-поміж посвячених через умовчання. Маса ↔ натовп завжди орієнтована на шум, наявність якого позбавляє можливості формування власних еліт. У такій

<sup>6</sup> Приклад взято із [Харитонova Д. Д. Український політичний дискурс: когнітивно-семантичні та прагмакомунікативні виміри: дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2019. С. 157].

ситуації середньостатистичний споживач немає достатніх проміжків тиші для зосередження, формування викінченої думки, що стає основою для створення оптимальних умов для маніпуляції, оскільки людина в таких умовах беззахисна. У політичному дискурсі динаміка «демократії шуму» постає одним із наріжних каменів, оскільки унеможлиблює самостійне вибудовування логіко-причинних зв'язків. Їх розрив позбавляє можливості робити самостійні узагальнювальні висновки. Привнесений хаос у логічний ланцюжок відкриває перспективу маніпулювання, тому що користувач ↔ адресат уже готовий на пошуки поводиря – того, хто дає відповідні висновкові моделі.

У сучасному політичному дискурсі і/чи дискурсах наявні різноманітні комунікативно-стратегічні типи мовленнєво-мисленнєвих маніпуляцій (в іншій термінології – маніпулятивні стратегії, маніпулятивні тактики), основним призначенням яких є створення відчуття правдивості в адресата там, де наявний прихований обман. Думаючи, що отримує інформацію, адресат має маніпуляцію з його розумінням і прочитання пізнаваного. Загалом сучасні дослідження дискурсу настільки розмаїті й численні, що набувають якісно іншого виміру. Кількість дискурсивних досліджень підтверджують, що феномен дискурсу сьогодні набув чітко окреслених ознак парадигмальності з послідовно простежуваним антропоцентризмом. Будь-який дискурс пізнаваний і прочитуваний через людину, оскільки в ньому відбиті ситуативно орієнтовані й комунікативно інтенційні практики. Наскільки політичний дискурс постає цілісністю – питання досить ємне й складне. Очевидним є те, що в його межах можна вирізнити окремі різновиди. Для прикладу варто навести міркування Н. Феркло, який, досліджуючи військовий дискурс, вирізнив також дискурс військового нападу, а всередині останнього диференціював офіційний дискурс військового нападу й фіктивний дискурс військового нападу [11]. Тому цілком очевидно, що сьогодні політичний дискурс містить у собі апаратний (службовий, внутрішній), політичний дискурс інституційно-державного й інституційно-суспільний, публічно-політичний (політичні документи, парламентські промови й дебати, публічні виступи й інтерв'ю політичних лідерів та ін.), політичні мемуари та ін. До цього можна додати й політичний дискурс реагування, зреалізований журналістами й відповідною пресою, телевізією, радіо, інтернетом.

Політично-дискурсивні практики в сучасних мас-медіа можна диференціювати на офіційно-політичні й неофіційно-політичні, які відповідно відбиті в тих чи тих інтерв'ю з політиками різних рівнів, коментування політологів, інтерпретативні матеріали та ін. Для підтвердження варто розглянути комунікативно-стратегічні типи мовленнєво-мисленнєвих маніпуляцій в одній із дискурсивно-політичних практик, наявних в аналітично-оглядовій статті «Чотири уроки для західних політиків від Зеленського, – американська преса» (<https://ukrainian.voanews.com/a/uroku-zelenskko-ho-zakhidnym-politykam/4895910.html> (28.04.2019)), де автор відкрито аналізує постать В. Зеленського як політика. У тексті наголошено на комунікативних тактиках: 1) гнучкості (*Зеленський вирізнявся своєю здатністю сміливо змінювати політичні позиції і союзи, залежно від того, куди подує вітер – соціокультурна і стратегічна компетенції*); 2) уникнення «зв'язаних рук» (*Стратегія Зеленського полягала в уникненні політичних промов, використання в політичних дебатах будь-кого й будь-чого, що могло б прив'язати його до певного підходу. Натомість, він виступав у своїх звичайних комедійних виступах, показуючи людям, що він привабливий, обізнаний, – і на їхньому боці. Він висловлює підтримку існуючій прозахідній політиці, кажучи, що Україна може більше, аби досягти миру з Росією – дискурсивна й соціокультурна*

компетенції); 3) *«я ніколи вам не зраджу»* (Саме таку обіцянку В. Зеленський дав, виголошуючи переможну промову. Для західних спостерігачів, ця заява звучить неймовірно. Дехто очікує, що Зеленському доведеться обирати: Росія чи Захід, реформи чи соціальний захист. *«Будь-який варіант залишить половину його виборців із почуттям зради»* – комунікативна тактика ствердження своєї позиції, а також комунікативна тактика включення адресата маніпулятивної метастратегії мінус) і 4) далекоглядної гнучкості (Автор статті вважає, що Зеленський так само проявлятиме гнучкість, вправно маневруючи між Заходом і Росією. І його обіцянка залишатиметься при владі лише один строк лише допоможе йому в цьому. Саме так у глибоко розділеному суспільстві автор радить поводитись політикам і в інших європейських країнах – дискурсивна і стратегічна компетенції). Істотним постає встановлення типів сценаріїв, визначення яких можливе лише через видобування з тексту як результату відповідної дискурсивної практики відповідних когнітивних сценаріїв, що зумовили безпосереднє розгортання дій. Побіжний аналіз тексту свідчить про домінування сценарію театралізованого дійства, де визначальним є моделювання вигідної для мовця ситуації, в межах якої наявний розподіл комунікативних ролей, та найбільш важливим постає одягання відповідної маски. Остання не є статичною, вона може змінюватися, варіюватися. Реалізації маніпулятивної, ігрової, іміджевої, позитивно саморепрезентативної функцій ґрунтовані на тактиках драматизації й позитивної саморепрезентації. Теза *«я ніколи вам не зраджу»* в основі має ігрову й іміджеву функції, коли через апелювання до однієї частини аудиторії досягається відносна нейтралізація іншої (*прихильники Заходу ↔ прихильники Росії*). Маючи віртуальну реальність як визначальну, адресант оперує нею як реальною, продукуючи відповідне психологічне налаштування масового адресата.

У сфері маніпуляції, її компонентах (раціональних, вольових та емоційних) істотним є викривлення каналів комунікації неперевіреними, неправдивими або фрагментарними повідомленнями, нанизування синонімічного ряду з градаційною вибудовою: (Герман:) *Я нікому не даю порад, але оскільки ви мене попросили... Про цю владу можу сказати: вона крала. Її терпіли. Грабувала народ* (Телеканал NEWS. 2019.14.05 (21.20)) – *крала – грабувала*.

Комунікативні стратегії дають змогу визначати інтенції мовця й водночас прогнозувати відповідний ефект досягнення, оскільки та чи та комунікативна стратегія є відповідним сценарієм поведінки одного з комунікантів в ситуації мовленнєвого спілкування. Проблемним є узагальнення комунікативних стратегій тому, що умови, які вносять корективи у спілкування, можуть бути різними. Стратегія завжди пов'язана з певними комунікативними настановами, реалізація яких спочатку осмислювана, що й зумовлює співвіднесення комунікативної мети з конкретним мовним вираженням.

Встановлення віртуального статусу комунікативної стратегії можливе за умови зіставлення відповідної моделі, зреалізованої в тому чи тому тексті як результаті. Так, у тексті *Оксана Забужко про вибори президента України і «казус Зеленського»* (<https://www.radiosvoboda.org/a/29887651.html>) слово 'казус' використано 5 разів на загальну кількість 1784 лексеми у таких контекстах: *російський слід, при ближчому погляді, можна виявити в кожному з недавніх казусів «всенародного обману»* (1); *«Казус Зеленського»* (4), де в кожному з випадків аналізоване слово, що має тлумачення: '1. юр. Складна, заплутана справа (в юриспруденції)' з заявними двома відтінками 'Подія, яка не залежить від волі особи і тому не може бути передбачена за даних умов' і 'Випадкова дія, що має зовнішні ознаки провини (злочину), але позбавлена елементу вини, а тому не спричиняє до кримінальної відповідальності' і

‘2. розм. Випадок, незвичайна пригода’ (СУМ – 20<sub>16</sub>, с. 676), має друге значення, пор., наприклад: «Казус Кукоцького» – роман Людмили Улицької. Свого часу слово казус набуло відтворюваної сполучуваності у синтагмі казус Мільєрана на позначення переломного моменту в політичному житті часів Прекрасної Епохи, де казус має перше значення, оскільки Александр Мільєран став членом коаліційного уряду П’єра Вальдек-Руссл і сидів за урядовим столом з генералом Гастоном Галіфе. Останнього вважали катом Паризької Комуни, а Александр Мільєран був соціалістом.

Цікавим є те, що оригінальний текст Оксана Забужко мав заголовок «Ведмедик Волдо», який опубліковано в німецькій газеті «Die Frankfurter Allgemeine Zeitung». В інтерпретації українського віртуального простору заявлений текст уже набув децю іншої назви Оксана Забужко про вибори президента України і «казус Зеленського», де актуалізовано: 1) автора (↔ авторку) оригінального тексту; 2) визначальний (↔ ключовий) компонент тексту. Водночас зміна заголовка мотивована: а) посиленням статусу одного з ключових елементів «казус Зеленського» і наданням йому статусу загальнотематичного статусу, імплікуючи кореляцію Ведмедик Волдо ↔ «казус Зеленського». У заголовку з’являється й авторка тексту, що опосередковує наратора, оскільки основним джерелом повідомлення постає Оксана Забужко.

Використання О. Забужко цього персонажа вимагає окремого розгляду. Ведмедик Волдо – однойменний персонаж, який має власне шоу на телевізії. Учасники його інтерв’ю вважають, що беруть участь у дитячій передачі, а насправді ж – в інтерв’ю із відомими людьми в жанрі *Late night ‘Пізно ввечорі’*<sup>7</sup>. Загалом «Час Волдо», прем’єра якого відбулася 25 лютого 2013 року на телеканалі «Channel 4», є третім епізодом другого сезону науково-фантастичного телесеріалу-антиутопії «Чорне дзеркало»<sup>8</sup>. Продюсер Джек Нанієр (Джейсон Флемінг) у мозковому штурмі пропонує оригінальну ідею – висунути Ведмедика Волдо справжнім кандидатом на реальних виборах. Не торкаючись розвитку сюжетної лінії заявленого телесеріалу, потрібно наголосити: у Ведмедика Волдо як нереальної особи створено потенціал стати найвпливовішим політиком у світі. Віртуальність – ірреальність трансформовано в реальність, де остання уже не модифікована, вона цілком очевидна, її сприймають, нею живуть, вважають тим, що самі сформували.

Розкриттю теми Ведмедик Волдо підпорядковано внутрішньотекстову стратегію. Ключовий компонент теми Ведмедик Волдо вжито в тексті 6 разів у різних інтерпретативних контекстах: 1) зіставлення з подібними і/чи неподібними ситуаціями (Унікальність «казусу Зеленського», навіть порівняно з Брекситом чи литовськими «селянами», в тому, що вперше внаслідок демократичних виборів лідером президентських перегонів став Абсолютно Віртуальний Кандидат – фентезійний ведмедик Волдо з серіалу «Чорне дзеркало») – Ведмедик Волдо – навіть не Брексит, не литовські «селяни»; 2) ситуативне проектування віртуальності на реальність із використанням лексем віртуального (піксель, кроплена вода та ін.) і реального (плоть, кров (глядачеві-виборцеві пропонується не просто проголосувати за «ведмедика Волдо» – за набір пікселів (живий, з плоті й крові актор Зеленський втікає од випадкових камер і мікрофонів із швидкістю фольклорного персонажа, який боявся кроплення святою водою)); 3) функційне навантаження градаційного ряду зразка

<sup>7</sup> *Late night ‘Пізно ввечорі’* – американське вечірнє розважальне ток-шоу, що випускаю на каналі NBC із 1982 року, що за усю історію мало чотири версії зі своїми ведучими.

<sup>8</sup> Британський науково-фантастичний із похмурою атмосферою телесеріал-антологія, який створив журналіст Чарлі Брукер. У сатиричній формі він показує сучасне суспільство й антиутопічні наслідки розвитку різних технологій.



*протест* → *ненависть*: не просто «протестне голосування» – це, значною мірою, «голосування ненависти»; 4) активізація опозиції «віртуальність ↔ реальність» із поглибленням першого елемента в ній через віртуальну семантику, виражену в предикативній частині з двома пропозиціями (від якого можна чекати чого завгодно + судячи з його «Лені-Ріфеншталістого» ролика на стадіоні): від якого, судячи з його «Лені-Ріфеншталістого» ролика на стадіоні, можна чекати чого завгодно (Відомо тільки, що в Кремлі нетерпляче чекають поразки Порошенка в другому турі. 21 квітня Україна триматиме екзамен на почуття реальності – роблячи вибір між реальним президентом (об'єктивно судячи, за наслідками 5 років таки найліпшим, що був у нас за всі 28 років незалежності, але про чий прорахунки в інформполі говорено в десятки разів більше, ніж про здобутки) – і «ведмедиком Волдо», від якого, судячи з його «Лені-Ріфеншталістого» ролика на стадіоні, можна чекати чого завгодно). Віртуальність включена в реальність. Подібно до семантичного «тероризму» віртуальний тероризм, посилюваний різними медійними ресурсами, стає «солодким»: він сприймається як щось власне, що підтверджує ефективність комунікативно-стратегічних мовленнєво-мисленнєвих маніпуляцій. Адресант говорить зрозумілою мовлення, висловлює очікувані думки, є дискурсивно мотивований (перебуває в межах того самого соціокультурного та соціодискурсивного середовища).

**3.** Сучасні комунікативно-стратегічні типи мовленнєво-мисленнєвих маніпуляцій співвіднесені з відповідними запитамі й потребами суспільства – легкого вирішення надзвичайно складних і суперечливих проблем, продукуванні психологічної настанови – послідовно реалізуються, оскільки вони корелюють із суспільними настроями. Віртуальна реальність телебачення посилювана потенціалом імітування тому, що в ній можлива імітація імітації, де калейдоскоп подій, кліпів посилює відчуття швидкості, відсторонення від необхідності обдумування, структурування причиново-умовних, умовно-наслідкових, причиново-допустових чи інших різновидів логічних відношень. Граничним виявом є відсторонення людини від життя → від реального життя. Для реалізації такого завдання потрібна відповідна мова, тому сучасна об'єктивно-суб'єктивна граматики ґрунтована також на модерновому і постмодерному рекламнокліповому, калейдоскопово-колоквіальному перебігу вербалізації новин, хроніки подій з опертям на семантичний простір використовуваних лексем. Увесь обсяг медійно-телевізійного потоку потрібно кваліфікувати як «вторинну похідну» (за С. Кара-Мурзою), де продуковано, монтовано інші життєві виміри, транспоновані в реальність, нав'язувані останній. Річ не в особливостях телевізійної техніки, насправді істотною є цілісність телевізійного (і/чи інтернетового) продукту, де вербальне й візуальне взаємопроникають, взаємодоповнюють, де адресант (Ведмедик Волдо) говорить краще й зрозуміліше, ніж реальні комуніканти. Перенесення позаекранної (↔ віртуальної) мови ↔ дії в реальний світ стає запитуваним, у край необхідним. Інша річ, чи пригнічувана воля, самовияв глядача, читача (↔ адресата), продукування мовлення, володіння ним у всьому обсязі, громадянське суспільство має само давати відповідь, що пов'язано з іншим аспектом студіювання.

**4.** Перспективи дослідження комунікативно-стратегічних типів мовленнєво-мисленнєвих маніпуляцій окреслені потребами узагальнення особливостей сучасного інформаційно-насиченого суспільства й статусу в ньому особистості з її мовленнєво-мисленнєвими інтенціями, а також вивчення тенденцій перетворення медійними ресурсами індивідуума в щось із необмеженим потенціалом впливу на останнього. Аналіз можливостей звуження контактів індивідуума з маніпулятором чи потенційним маніпулятором із формуванням в лінгвоперсоні протидії розігруваному

маніпуляторами «театру спокус», діагностування захоплення, дистанціювання від нього, диференціювання рівнів семантичного прозорості з розпізнаванням семантичних пустот і семантичного наповнення. Для реалізації заявлених та інших завдань необхідним постає створення повноцінних інформаційних і семантичних фільтрів, що можливе за умови охоплення максимальної кількості результатів дискурсивних практик – текстів різних жанрів, суцільним обстеженням їхнього простору.

### *Література*

1. Бессонов Б. Н. Пропаганда и манипуляция. *Реклама: внушение и манипуляция. Медиа-ориентированный подход* / Сост. Д. А. Райгородский. Самара : Издательство Бахрах-М, 2001. С. 637–702.
2. Дмитрук О. Маніпулятивні стратегії в міжособистісному спілкуванні (на матеріалі сучасних англомовних серіалів). *Мовні і концептуальні картини картини світу*. Київ, 2013. Вип. 43 (2). С. 21–30. [Електронний ресурс : Режим доступу : [http://philology.knu.ua/library/zagal/Movni\\_i\\_konceptualni\\_2013\\_43\\_2/021\\_030.pdf](http://philology.knu.ua/library/zagal/Movni_i_konceptualni_2013_43_2/021_030.pdf)] (12.04.2019).
3. Доценко Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита. Москва : ЧеРо, Издательство Московского университета, 1997. 344 с.
4. Загнітко А. П. Теорія лінгвоперсонології. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 132 с.
5. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием. Москва : Эксмо, 2005. 832 с.
6. Москаленко В. В. Психология социального влияния: навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 448 с. [Електронний ресурс : Режим доступу : [http://bko.com/book\\_37\\_glava\\_28\\_5.1.\\_Основні\\_понят.html](http://bko.com/book_37_glava_28_5.1._Основні_понят.html)] (12.04.2019).
7. Подшивайлова Г. М. Мовні засоби маніпулятивного впливу в політичному дискурсі (на матеріалі друкованих російськомовних ЗМІ України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 – «Російська мова». Київ, 2009. 20 с.
8. Франке Г. Манипулируемый человек. Москва : Издательство иностранной литературы, 1964. 365 с.
9. Хлопков К. А. Манипулятивные технологии в современном информационном обществе. *Молодой ученый*. 2009. № 3. С. 165–168.
10. Le Bon G. *Psychologie der Massen*. 15. Aufl. Stuttgart : Kröner. 1982. LXII, 156 s.
11. Norman Fairclough. *Media Discourse*. London : Edward Arnold, 1985. 214 pp.
12. Sperber D., Wilson D. La pertinence. *Communication et cognition*. Paris : Les Editions de minut, 1989. P. 121–233.

### *Список джерел*

1. Виступ Президента України Віктора Ющенка на засіданні Українсько-Російської міждержавної комісії: [Архів офіційного інтернет-представництва Президента України Віктора Ющенка (12.02.2008)]. Режим доступу : <http://web.archive.org/web/20080316212229/http://www.president.gov.ua:80/news/9005.html> (12.04.2019).
2. Купрієнко С. А. Словник соціології. Електронний ресурс. Режим доступу : <https://kuprienko.info/kupriyenko-s-a-slovnik-sotsiologiyi-a-batyar/> (20.04.2019).
3. *Словник української мови* : В 11-ти т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
4. *Словник української мови* : В 20-ти т. Київ : Наукова думка; Український мовно-інформаційний фонд НАН України, 2010–2019.

5. Тимошенко Ю. Лист диктатору. Інтернет-видання «Українська правда» (26.12.2011). Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/columns/2011/12/26/6866980/> (12.04.2019).

6. Чотири уроки для західних політиків від Зеленського, – американська преса. Режим доступу: (<https://ukrainian.voanews.com/a/uroku-zelenskko-ho-zakhidnym-politykam/4895910.html>) (28.04.2019).

7. *Oxford English Dictionary*, second edition, edited by John Simpson and Edmund Weiner, Clarendon Press, 1989, twenty volumes.

### Referenses

1. Bessonov, B. N. (2001), *Propaganda i manipulyatsiya* [*Propaganda and manipulation*], Reklama: vnushenie i manipulyatsiya. Media-orienirovannyu podkhod / Sost. D. A. Raygorodskiy, Izdatel'stvo Bakhrakh-M, Samara, pp. 637–702.

2. Dmy`truk, O. (2013), *Manipulyaty`vni stratehiyi v mizhosoby`stisnomu spilkuvani* (na materialy suchasny`x anhlomovny`x serialiv) [*Manipulative strategies in interpersonal communication (on the material of modern English-language series)*], Movni i konceptual`ni karty`ny` karty`ny` svitu, KNU, Ky`yiv, Vy`p. 43 (2), pp. 21–30. [Elektronny`j resurs: Rezhy`m dostupu: [http://philology.knu.ua/library/zagal/Movni\\_i\\_konceptualni\\_-2013\\_43\\_2/021\\_030.pdf](http://philology.knu.ua/library/zagal/Movni_i_konceptualni_-2013_43_2/021_030.pdf)] (12.04.2019).

3. Dotsenko, E. L. (1997), *Psikhologiya manipulyatsii: fenomeny, mekhanizmy i zashchita* [*Psychology of manipulation: phenomena, mechanisms and protection*], CheRo, Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta, Moskva, 1997, 344 p.

4. Zahnitko, A. P. (2017), *Teoriya lingvopersonolohiyi* [*The theory of linguopersonology*]. TOV «Nilan-LTD», Vinny`cya, 132 p.

5. Kara-Murza, S. G. (2005), *Manipulyatsiya soznaniem* [*Mind manipulation*], Eksmo, Moskva, 832 p.

6. Moskalenko, V. V. (2007), *Psy`xolohiya social`noho vply`vu* [*Psychology of social influence*], Centr uchbovoyi literatury`, Ky`yiv, 448 p. [Elektronny`j resurs: Rezhy`m dostupu: [http://bko.com/book\\_37\\_glava\\_28\\_5.1\\_Оснoвнi\\_пoнiят.html](http://bko.com/book_37_glava_28_5.1_Оснoвнi_пoнiят.html)] (12.04.2019).

7. Podshy`vajlova, H. M. (2009), *Movni zasoby` manipulyaty`vnoho vply`vu v polity`chnomu dy`skursi* (na materialy drukovany`x rosijs`komovny`x ZMI Ukrayiny`) [*Linguistic means of manipulative influence in political discourse (based on the printed Russian-language media of Ukraine) : avtoref. dy`s. na zdobuttya nauk. stupenya kand. filol. nauk: specz. 10.02.02 – "Rosijs`ka mova"*], KNU, Ky`yiv, 20 p.

8. Franke, G. (1964), *Manipuliruemyy chelovek* [*Manipulated person*], Izdatel'stvo inostrannoy literatury, Moskva, 1964. 365 p.

9. Khlopkov, K. A. (2009), *Manipulyativnye tekhnologii v sovremennom informatsionnom obshchestve* [*Manipulative technologies in the modern information society*], Molodoy uchenyy, Kazan', № 3, pp. 165–168.

10. Le Bon, G. (1982), *Psychologie der Massen*, 15. Aufl, Kröner, Stuttgart, LXII, 156 p.

11. Norman, Fairclough (1985), *Media Discourse*, Edward Arnold, London, 214 pp.

12. Sperber, D., Wilson, D. (1989), *La pertinence. Communication et cognition*, Les Editions de minut, Paris, pp. 121–233.

### List of sources

1. Vy`stup Prezy`denta Ukrayiny` Viktora Yushhenka na zasidanni Ukrayins`ko-Rosijs`koyi mizhderzhavnoyi komisiyi [*Statement by Ukrainian President Viktor Yushchenko at a*

*meeting of the Ukrainian-Russian intergovernmental commission*], Arxiv oficijnogo internet-predstavny`chtva Prezy`denta Ukrayiny` Viktora Yushhenka (12.02.2008), Rezhym`m dostupu: <http://web.archive.org/web/20080316212229/http://www.president.gov.ua:80/news/9005.html> (12.04.2019).

2. Kupriienko, S. A. *Slovnyk sotsiologii* [*Dictionary of Sociology*]. Elektronnyi resurs. Rezhym`m dostupu: <https://kupriienko.info/kupriienko-s-a-slovník-sotsiologiyi-a-batyar/> (20.04.2019).

3. *Slovnyk ukrainskoi movy: V 11-ty t.* [*Dictionary of the Ukrainian language: In the 11 vol.*], Naukova dumka; Ukrainskyi movno-informatsiinyi fond NAN Ukrainy, Kyiv, 1970–1980.

4. *Slovnyk ukrainskoi movy: V 20-ty t.* [*Dictionary of the Ukrainian language: In the 20 vol.*], Naukova dumka, Kyiv, 1970–1980.

5. Ty`moshenko, Yu. (2011), *Ly`st dy`ktatoru* [*Letter to the dictator*], Internet-vy`dannya “Ukrayins`ka pravda”, 26.12; Rezhym`m dostupu: <https://www.pavda.com.ua/columns/2011/12/26/6866980/> (12.04.2019).

6. *Choty`ry` uroky` dlya zaxidny`x polity`kiv vid Zelens`kogo, – amery`kans`ka presa* [*The four lessons for Western politicians from Zelensky are the American press*], Rezhym`m dostupu: (<https://ukrainian.voanews.com/a/uroku-zelenskkohezakhidnypolitykam/4895910.html>) (28.04.2019).

7. *Oxford English Dictionary*, second edition, edited by John Simpson and Edmund Weiner, Clarendon Press, 1989, twenty volumes.

**А. А. Загнитко,**

*Донецкий национальный университет имени Васыля Стуса,  
кафедра общего и прикладного языкознания и славянской филологии,  
Украинский языково-информационный фонд НАН Украины,  
отдел информатики*

## **КОММУНИКАТИВНО-СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ТИПЫ РЕЧЕ-МЫСЛИТЕЛЬНЫХ МАНИПУЛЯЦИЙ: ВРЕМЯ МЕДВЕЖОНКА ВОЛДО**

Рассмотрено коммуникативно-стратегические типы речемыслительных манипуляций в современных политико-дискурсивных практиках, исходя из концепции объективно-субъективной грамматики, проанализировано эволюцию понятия манипуляции, приобретения им устоявшегося восприятия в различных медийных практиках. Понимание коммуникации как активного субъектно-субъектного процесса стало исходным для определения соотносительности речемыслительных манипуляций со сценариями.

**Ключевые слова:** речемыслительная манипуляция, коммуникативно-стратегический тип, сценарий манипуляции, объективно-субъективная грамматика.

**A. P. Zahnitko,**

*Vasyl Stus Donetsk National University,  
Department of General and Applied Linguistics  
and Slavic Philology  
Ukrainian Lingua-Information Fund of  
National Academy of Sciences of Ukraine,  
Department of Informatics*

## **COMMUNICATIVE AND STRATEGIC TYPES OF LINGUISTIC AND MENTAL MANIPULATIONS: THE WALDO MOMENT**

Relevance of the research is motivated by the necessity of communicative and strategic types of linguistic and mental manipulations' definition in the modern information and media space, setting of priorities of some of them, the qualification of the tactics of latent manipulation in order to reveal its separate mechanisms as well as recognition.

Question of general and communicative and linguistic manipulations has been affected by a number of valued works on psychology, sociology, philosophy, and linguistics (O. Aleksiiyevets, E. Benveniste, G. Le Bon, T. van Dijk, S. Kara-Murza, V. Klemmperer, T. Kovalevska, D. Makkvil, N. Fairclough etc.). The peculiarities of the influence and subordination of mono- and/or polylinguoperson with the study of the political text cognition (D. Abrams, T. Semashko, M. Hogg and others) as well as its linguopragmatics were also actively investigated (I. Golubovska, O. Dmytruk, L. Shevchenko, O. Yashenkova).

Aim of the study is to identify the main communicative and strategic types of linguistic and mental manipulations with the tracing of the peculiarities of the implementation of certain hidden manipulative tactics. The stated goal defines the need for solving the following problems: 1) to describe the concept of *manipulation* in the modern linguistic and scientific paradigm; 2) to trace the correlation and/or non-correlation of the concept of *manipulation* in various sciences; 3) to qualify the main communicative-strategic types of linguistic and mental manipulations in certain discourse and political practices; 4) to characterize the effective potential of the defined communicative and strategic types of linguistic and mental manipulation in separate scenarios; 5) to outline the status load of the individual's behavior in the modern media manipulation space.

Object of analysis is a variety of discourse and political practices, and subject is the communicative and strategic types of linguistic and mental manipulations in modern political discourse.

Research methods are the following ones: descriptive method, interpretation method with the sequential differentiation of the poly-layer intra text plane and the generalization of the types of empirical discursive investigated practices, as well as the method of component analysis, the method of contextual analysis, the linguistic communicative method, the method of discourse analysis and the method of critical analysis.

Novelty of the analysis consisted in the consideration of the communicative and strategic types of linguistic and mental manipulations in discourse and political practices, the tracing of the response of mono- and / or polylinguoperson to the use of appropriate linguistic manipulations. The theoretical significance of the analysis is determined by the justification of the communicative and strategic types of linguistic and mental manipulations, ascertaining the degree of their correlation with social inquiries, intentions and situations.

Practical importance of the obtained results is motivated by the possibility of their use in courses on communicative, functional, cognitive linguistics, the study of linguistic

technologies, consideration of actual issues of discourse study, writing of research on political, spatial, visual and multimodal linguistics.

Modern communicative and strategic types of linguistic and mental manipulations are correlated with the relevant society inquiries and needs — the easy solution of extremely complex and controversial problems, the production of psychological attitude — are consistently implemented, since they correlate with social moods. The virtual reality of television is enhanced by the imitation potential because it is possible to simulate imitation, where the kaleidoscope of events, clips, enhances the sense of swiftness, the exclusion of the reflection need, the structuring of cause-conditional, conditional-consequential, reason-tolerant or other varieties of logical relations. The ultimate manifestation is man's suspension from life → from real life. A corresponding language is needed in order to accomplish this task; therefore, the modern objective-subjective grammar is also based on modern and postmodern advertising and clips, kaleidoscope and colloquial verbalization run of news, chronicles of events with support on the semantic space of the used lexical units. The entire media stream must be qualified as a "secondary derivative" (according to S. Kara-Murza), where other vital measurements are produced, transposed into reality, imposed on the latter. It's not about the features of television technics; in fact, the integrity of the television (and / or internet) product, where the verbal and visual interpenetrate, where they are mutually complementary, where the addresser (Waldo) speaks better and more clearly than the real communicants. Transferring the out-of-screen (↔ virtual) language ↔ action into the real world becomes extremely necessary. Another thing is whether suppressed will, self-expression of the viewer, reader (↔ recipient), speech production, possession of it in its entirety, civil society should give an answer, which is related to another aspect of study.

Prospects for the study of communicative and strategic types of linguistic and mental manipulation are outlined by the needs of generalization of the features of the modern informationally saturated society and the status of the personality in it with its linguistic and mental intentions, as well as the study of the tendencies of transforming by the media resources of the individual into something with an unlimited potential of influence on the latter. An analysis of the possibilities of the individual contacts narrowing with a manipulator or a potential manipulator with the linguo-person formation of counteracting "theater of temptations" played by manipulators, diagnosing the capture, distancing from it, differentiating levels of semantic transparency with the recognition of semantic voids and semantic filling. It is necessary to create a complete information and semantic filters for completion of declared and other tasks, which is possible, provided that the research covers the maximum number of results of discursive practices – texts of different genres, via continuous examination of their space.

**Key words:** linguistic and mental manipulation, communicative and strategic type, scenario of manipulation, objective-subjective grammar.